

Enesekontroll – korruptsiooniennetuse kiirabi

Airi Mikli
Riigikontroll

Näide 1. Avalikustatakse Riigikontrolli audit korrupsiooni ennetuse kohta omavalitsustes. Aruandes kirjutatakse:

„Probleemiks on see, et asutused-ettevõtted ei tegele ametiisikute tegevuse kontrollimise ega teadlikkuse tõstmisega, kuigi see on nende kohustus.

Samas oleks Riigikontrolli tuvastatud rikkumisi küllaltki lihtne vältida, sest need rikkumised olid ajendatud pigem kohustuste vähesest teadvustamisest, mugavusest vms, kui et soovist võimupositsiooni ära kasutada.

Kontrolle oli mingis ulatuses tehtud 39% auditeeritutest. Paraku olid need aga pigem vormilised kui sisulised, enamasti ei olnud viimasel paaril aastal aga midagi ette võetud.

Pea sama sisutühi oli seis teadlikkuse edendamisega.“

Tagajärjed: Auditeeritav peab Riigikontrollile vastuse koostama. Teema pälvib meedia huvi. Negatiivne hinnang mõjutab omavalitsusjuhtide mainet ja usaldusväärsust.

Kuidas ebameeldivaid tagajärgi saaks ära hoida?

- Kui eksid, paranda viga kohe! Ära oota, et teised su vigu parandama tulevad!
- Kui viga välja tuleb, ära otsi õigustust vaid lahendust!
- Tee vigadest järeldused! Õpi vigu vältima! Parem on õppida teiste vigadest, kui enda omadest!
- Ära jää lootma avalikkuse või opositsiooni kontrollile.

Muuda omavalitsuse sisemine kontroll tõhusaks, koolita ennast ja kolleege, riskide hindamiseks ja probleemidega tegelemiseks rakenda professionaale.

Näide 2.

- R vabastati volikogu otsusega vallavanema ametist seoses volituste lõppemisega ja talle maksti **hüvitist kuue kuupalga** ulatuses.
- Volikogu hääletas hüvitise suuruse üle. **Kolme** kuupalga suuruse hüvitise määramise poolt hääletas 7 volikogu liiget ja **kuue** kuupalga suuruse hüvitise poolt 8 volikogu liiget. Otsustavaks said **R-i ja tema abikaasa** poolt antud hääled. Nimelt andsid nad oma hääle suurema hüvitise maksmiseks.
- R-i sõnul ei olnud ta teadlik, et ei oleks tohtinud hääletamisest osa võtta. *“Ei tulnud selle peale,”* vastas R ajalehe küsimusele, miks ta ennast ei taandanud.

Rikkumist saaks ära hoida, kui volikogu istungi eel avaldada, milline päevakorrapunkt sinu huve võib puudutada.

Näide 3.

Vallavolikogu istungi päevakorras oli eelnõu "Vallavanemale ja volikogu esimehele preemia maksmine". Volikogu istungil otsustati eelnõud täiendada punktiga, millega makstaks preemiat ka volikogu liikmetele.

Volikogu liige A kirjutas preemia eelnõule käsitsi muudatusettepaneku, mille sisuks oli: *"Maksta kõigile volikogu liikmetele heade tulemuste tõttu võrdsetel alustel ametiasutuste teenistujatega preemiat 120 eurot"*.

Volikogu toetas ettepanekut. Ükski volikogu liige ei hääletanud ettepaneku vastu!

Rahandusministeeriumi hinnangul oli selline otsus ebaseaduslik.

Otsuste seaduslikkuse tagaks tõhusam sisekontrollisüsteem - nt õigusvaldkonna asjatundja kaasamine kooskõlastusprotsessi.

Näide 4. Haldusreform 2017.

Näide valdade ühinemislepingust:

- *Olemasolevad lasteaiad ja lastehoiud jätkavad tegevust.*
- *Olemasolevad põhikoolid jätkavad tegevust sama klassi-komplektide arvuga.*
- *Üldkeskhariduse omandamiseks on loodud võimalused X Gümnaasiumis.*

Ühinemislepingu ettevalmistamise hariduskomisjoni koosseis:

- **X vald** - volikogu liige, X kooli direktor; haridus- ja kultuuriosakonna juhataja
- **Y vald** - Y kooli direktor; volikogu liige, Y kooli õpetaja
- **Z vald** - Z põhikooli direktor; Z lasteaia juhataja; Z põhikooli õppealajuhataja
- **F vald** - F põhikooli direktor; volikogu hariduse komisjoni esimees
- **V vald** - volikogu esimees; haridus-, kultuuri- ja noorsookomisjoni esimees

Riigikontrolli aastaülevaates:

- Korruptsiooni soodustab omavalitsuste tegevuse läbipaistmatus ja sisekontrolli nõrkus. See toob kaasa erahuvide eelistamise riski, sest tihti jäävad otsuse tagamaad või tehingute tingimused avalikkuse eest varjatuks.
- Probleemiks on nii poliitiline kui ka ametnike tasandi korruptsioon. Neist ohtlikum, poliitiline korruptsioon, puudutab kohalikes omavalitsustes õigusloomet, poliitiliste otsuste mõjutamist ning avalike vahendite kasutamist erakonna ja valimiskampaania huvides.
- Riigikontroll on seisukohal, et omavalitsustes tuleks korruptsiooniteadlikkuse ja eetikaküsimustega tegeleda süsteemsemalt.

Kes vastutab?

Alates 2013. aastast on volikogu tagada sisekontrollisüsteem nagu ka siseaudiitori tegevuse korraldamine.

Siseaudiitor tegeleb süsteemselt ja järjepidevalt riskide juhtimise, kontrolli- ja valitsemistegevuse mõjususe hindamisega

Siseaudiitor ei tegele juhtimisega!

Siseaudiitor on professionaal. Kutsetegevus on ka avalikkuse jaoks kvaliteedigarantii!

Siseaudiitor või sisekontrolör? Ametikoht või teenus?

- Siseaudiitori kutsetegevus on sõltumatu, objektiivne, kindlust ja nõu andev. Siseaudiitor peab täitma siseaudiitori kutsetegevuse standardeid, olema kompetentne, hoidma kutsesaladust, tegutsema nõutava hoolsusega.
- Siseaudiitori kutsetegevuse üheks objektiks on sisekontroll kui süsteem. Sisekontrolli analüüsitakse ka kui protsessi, selle tõhusust ja vastavust nõuetele.

Nõudeid kompetentsusele, sõltumatusele, objektiivsusele ega ülesannetele ei ole.

Sisekontrolöri aruanne võib „jääda pidama vallavanema sahtlisse“!